

Programkommentarer till hantverksprogrammet (HV)

Kommentarer till examensmålen

Examensmålen anger att hantverksprogrammet är ett yrkesprogram. Det är ett brett program som utbildar för många olika hantverksområden.

Vad är då ett hantverk och vad är skillnaden mellan hantverksmässig produktion och industriell produktion? Hantverk är ett produktions sätt som utförs för hand. Hantverkaren behärskar hela processen från idé till färdigt resultat.

I det moderna hantverket har tekniken fått en allt större betydelse. Verktyg och maskiner har hela tiden utvecklats för att effektivisera hantverksarbetet. Inom vissa hantverk närmar sig småföretagaren en industriell produktion för att effektivisera tillverkningen och göra den mer ekonomiskt lönsam. Exempel på det förekommer inom snickeribranschen. Skillnaden mellan hantverksmässig produktion och industriell produktion, dvs. småskalighet och storskalighet, är därför ibland svår att definiera.

Examensmålen betonar helhetsbilden av hantverket, dvs. hela processen från idé till färdig produkt. Begreppet *hantverksprocessen* är övergripande och innefattar hela processen inklusive moment som idéutveckling, behovsanalys och utvärdering. Begreppet *arbetsprocessen* är en del av hantverksprocessen. Hantverkaren använder tekniker och metoder i tillverkningen och utför hela hantverksprocessen. Hon eller han arbetar med händerna och sätter en personlig prägel på sitt arbete, där varje produkt eller arbete är unikt. Småskaligheten och den personliga servicen samt en nära kontakt med kunden är andra viktiga kännetecken för en hantverkare. Yrkesstolthet och yrkesskicklighet är något som hantverkare ofta framhåller som specifikt för yrkesområdet. I examensmålen betonas förmåga att hantera verktyg, material och tekniker. Även kunskaper om färg, form och komposition lyfts fram. En framgångsrik hantverkare har stor kunskap om det material hon eller han arbetar med och kan se dess egenskaper och möjligheter.

Entreprenörskap ska ingå i utbildningen på alla program. I examensmålen för hantverksprogrammet syns det i skrivningar om initiativförmåga, idérikedom, självständighet, personligt ansvarstagande, samarbetsförmåga och egen drivkraft samt i skrivningar om grundläggande företagsekonomi och marknadsföring vilket utgör grunden för att skapa och behålla en kundkrets.

I examensmålen anges att arbetsplatsförlagt lärande ska förekomma på alla yrkesprogram. Det uttrycks även att det arbetsplatsförlagda lärandet ska bidra till att eleverna utvecklar yrkeskunskaper och en yrkesidentitet samt att de reflekterar över

yrkeskulturen och att eleverna blir en del av yrkesgemenskapen på en arbetsplats. Att eleverna får reflektera över vad yrkeskulturen betyder är en viktig del i utbildningen.

Examensmålen gäller för både skolförlagd utbildning och lärlingsutbildning.

Kommentarer till målen för gymnasiearbetet

I målen för gymnasiearbetet anges för hantverksprogrammet:

Gymnasiearbetet ska visa att eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången. Det ska pröva elevens förmåga att utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet. Gymnasiearbetet ska utföras på ett sådant sätt att eleven planerar, genomför och utvärderar sin uppgift. Gymnasiearbetet kan utformas så att det ger eleverna möjlighet att pröva sitt yrkeskunnande i företagsliknande arbetsformer.

Som ett stöd i bedömningen av om eleven är förberedd för det yrkesområde som gäller för den valda yrkesutgången och kan utföra vanligt förekommande arbetsuppgifter inom yrkesområdet kan nedanstående punkter användas. Punkterna är uppdelade i tre underrubriker – Fakta och förståelse, Färdigheter samt Värderingsförmåga och förhållningssätt – för att markera en bred kunskapssyn.

Fakta och förståelse

I sitt gymnasiearbete ska eleven visa

- kunskaper om de material, tekniker, verktyg och maskiner som används för uppgiften,
- kunskaper om lagar och andra bestämmelser som är relevanta för uppgiften,
- förståelse av hur val av material, tekniker, verktyg och maskiner har påverkat resultatet, samt
- förståelse av hur resursanvändning vid genomförandet av uppgiften påverkar ekonomi och miljö.

Färdigheter

I sitt gymnasiearbete ska eleven visa

- färdigheter i att på ett yrkesmässigt sätt lösa problem som uppstår under arbetets gång,
- färdigheter i skissteknik, ritteknik och teknisk beskrivning, relevanta för uppgiften,
- färdigheter som motsvarar branschens grundläggande krav på planering och val av tekniker,
- färdigheter, som motsvarar branschens grundläggande krav, i beräkningar av kostnader samt material- och tidsåtgång,
- färdigheter, som motsvarar branschens grundläggande krav i att säkert och

- miljömedvetet använda lämpliga verktyg, maskiner och tekniker,
- färdigheter i muntlig framställning och presentationsteknik på det sätt som uppgiften kräver, samt i att använda fackterminologi, motsvarande branschens grundläggande krav,
- färdigheter i att genomföra arbetet med ett resultat som motsvarar branschens grundläggande krav på kvalitet, samt
- färdigheter i att beskriva sitt arbete på ett yrkesmässigt sätt med hjälp av text, bild och digitala tekniker som är relevanta för uppgiften.

Värderingsförmåga och förhållningssätt

I sitt gymnasiearbete ska eleven visa

- serviceförmåga på ett för uppgiften relevant sätt,
- ett kritiskt förhållningssätt till val av material samt förmåga att på ett yrkesmässigt sätt göra ekonomiska och miljömässiga överväganden under arbetsprocessen,
- förmåga att bedöma hur material och verktyg har påverkat resultatet, samt
- kvalitetsmedvetenhet och estetisk medvetenhet genom att analysera och bedöma kvaliteten av det färdiga resultatet i förhållande till branschens kvalitetsnormer.

De gymnasiegemensamma ämnena på hantverksprogrammet

De gymnasiegemensamma ämnena läses av alla elever men i olika omfattning och ibland med olika kurser för olika program. De har en nyckelroll för att eleverna ska kunna utveckla kunskaper såväl för yrkesverksamhet och fortsatta studier som för personlig utveckling och ett aktivt deltagande i samhällslivet. De gymnasiegemensamma ämnena är inte ensamma om denna uppgift, utan elevernas kunskaper utvecklas i samspel mellan alla ämnen som ingår i programmet. Därför är det viktigt att behandla de gymnasiegemensamma ämnena dels i förhållande till de generella läroplansmålen, dels i förhållande till examensmålen för programmet. Examensmålen för hantverksprogrammet ska alltså prägla de gymnasiegemensamma kurserna, liksom de andra kurserna, som läses inom programmet.

Ämnena *historia* och *samhällskunskap* kan bidra till förståelse av hantverkarens roll i samhället och hantverksyrkets möjligheter på den internationella arbetsmarknaden. I ämnet samhällskunskap behandlas bland annat arbetsmarknad, arbetsrätt och arbetsmiljö. Det kan knyta an till lagar och andra bestämmelser som eleverna möter inom sitt yrkesområde.

Ämnet *naturkunskap* bidrar bland annat till förståelse av hållbar utveckling. Det förstärker också förståelsen av vilka konsekvenser hantering och val av material

får för människor och miljö, vilket även behandlas i hantverksprogrammets karaktärsämnen.

Ämnet *engelska* ger en grund för att eleverna i karaktärsämnena ska kunna utveckla ett yrkesspråk på engelska. Det ger också kunskaper så att eleverna kan ta del av information på engelska och kan kommunicera med engelsktalande kunder.

Ämnet *idrott och hälsa* ger eleverna kunskaper om den fysiska aktivitetens betydelse för en god hälsa, vilket är viktigt för en hantverkare eftersom hans eller hennes arbetsställningar ofta belastar kroppen. Kunskaper om hur skador kan förebyggas genom rätt arbetsteknik och om den fysiska aktivitetens betydelse för att minimera arbets- och förslitningsskador är viktiga för elevernas framtida hälsoutveckling.

Ämnet *matematik* bidrar till att eleverna tränar matematiska förmågor som behövs inom yrkesområdet och som har en förankring i elevernas praktiska arbete. Det kan till exempel vara i samband med konstruktioner eller material- och lönsamhetsberäkning. Ämnet kan också bidra till att eleverna utvecklar en djupare förståelse av bakomliggande förklaringar till tekniska lösningar. Fördjupad förståelse av tekniska lösningar är ett stöd vid problemlösning inom de olika yrkena. Grundläggande kunskaper i att använda datorprogram, till exempel kalkylprogram, vidareutvecklas i karaktärsämnena.

Ämnet *svenska* eller *svenska som andraspråk* utvecklar kunskaper om och färdigheter i muntlig och skriftlig kommunikation som bland annat behövs i arbetslivet. Det kan till exempel vara i samband med kundkontakter och för att marknadsföra en vara eller ett företag.

De programgemensamma ämnena på hantverksprogrammet

De ämnen som är gemensamma för hantverksprogrammet är: *hantverk*, *hantverkskunskap* och *entreprenörskap*.

Fokus i ämnet *hantverk* ligger på kunskaper om hantverk och färdigheter i att utöva hantverk. I kursen hantverk – introduktion som ingår i ämnet *hantverk* startar eleverna sin teknikträning. Denna kurs är generellt skriven, men ska anpassas till vald inriktning eller profil. I ämnet *hantverkskunskap* ges grunderna för moment som miljö, arbetsmiljö, ergonomi, materialkunskap och produktkännedom. Kunskaperna i dessa moment tillämpas i kurserna inom ämnet *hantverk*. Kurser i ämnet *hantverk* kan integreras med kurser i ämnet *hantverkskunskap*, för att eleverna ska se en helhet i utbildningen.

I ämnet *entreprenörskap* ges eleverna möjlighet att identifiera möjligheter och skapa resurser för att ta tillvara dessa möjligheter. Ämnet kan integreras med ämnet *hantverk* och på så sätt genomsyra hela utbildningen.

Inriktningarna

Inriktningarna på hantverksprogrammet är: *finsnickeri, florist, frisör, barberare och hår- och makeupstylist, textil design* och *övriga hantverk*.

Inriktningen finsnickeri

Inriktningskurserna ger de kunskaper om och färdigheter i finsnickeriteknik som krävs för samtliga yrkesutgångar. Kurserna i inriktningen, finsnickeri 1 och finsnickeri 2, har ett centralt innehåll som specifikt behandlar finsnickeriteknik. Även inom kursen material och miljö får eleverna de specifika baskunskaper som krävs för att gå vidare mot någon av yrkesutgångarna som inriktningen leder mot. Förutom yrkesutgången möbelsnickare ger inriktningen en grund för till exempel en bredare utgång inom trävaruhandel eller inredning.

Inriktningen florist

Inriktningskurserna ger de kunskaper om och färdigheter i floristteknik som krävs för yrkesutgången. Kurserna i inriktningen, florist 1 och florist 2, har ett centralt innehåll som specifikt behandlar floristteknik. Även inom kursen material och miljö får eleverna de specifika baskunskaper som krävs för att gå vidare mot yrkesutgången florist.

Inriktningen frisör, barberare och hår- och makeupstylist

Inriktningskurserna ger de kunskaper om och färdigheter som krävs för yrkesutgångarna frisöraspirant, barberare eller hår- och makeupstylist. Inriktningen skiljer sig från de andra inriktningarna genom att enbart omfatta 300 poäng och att ha 900 poäng i programfördjupningen. Kursen i inriktningen, frisör 1, har ett centralt innehåll som specifikt behandlar grundkunskaper i hårdesign och fokuserar på vanligt förekommande designtekniker som sedan frisör 2, barberare 2 eller hår- och makeupstylist 2 bygger vidare på. Även inom kursen material och miljö får eleverna de specifika baskunskaper som krävs för att gå vidare mot de olika yrkesutgångarna.

Inriktningen textil design

Inriktningskurserna ger de kunskaper om och färdigheter i textila sömnadstekniker som krävs för samtliga yrkesutgångar. Kurserna i inriktningen, textil design 1 och textil design 2, har ett centralt innehåll som specifikt behandlar textila sömnadstekniker. Även inom kursen material och miljö får eleverna de specifika baskunskaper som krävs för att gå vidare mot någon av yrkesutgångarna som inriktningen leder mot. Förutom yrkesutgången sömmerska ger inriktningen en grund för till exempel en bredare utgång inom textil och konfektion.

Inriktningen övriga hantverk

Inriktningen övriga hantverk leder till yrkesutgångar som inte ryms inom de övriga fyra inriktningarna på programmet eller inom något annat nationellt program.

Inriktningskurserna ger de kunskaper om och färdigheter i den hantverksteknik som krävs för den specifika yrkesutgången. Kurserna i inriktningen, hantverksteknik 1 och hantverksteknik 2, är generellt skrivna men ska anpassas till vald yrkesutgång. Även inom kursen material och miljö får eleverna de specifika bas-kunskaper som krävs för att gå vidare mot yrkesutgången.

I 4 kap. 2 § gymnasieförordningen (2010:2039) står att: ”Statens skolverk får när det gäller den nationella inriktningen övriga hantverk besluta om en utbildning ska få förekomma inom den inriktningen.”

Detta innebär att en huvudman bara kan erbjuda de utbildningar inom inriktningen övriga hantverk som Skolverket har beslutat om. Den som vill erbjuda en annan utbildning kan föreslå en sådan till Skolverket. Vissa utbildningar kan också utgå och inte längre få starta. Det beror i så fall på ändrade förhållanden kring yrket som Skolverket inte råder över. Ett exempel är utbildningen till hovslagare som har utgått eftersom yrket godkänd hovslagare har blivit ett reglerat yrke. Vilka utbildningar som får förekomma framgår av förteckning på Skolverkets webbplats.

Programfördjupningen

Programfördjupningen innehåller kurser som ligger inom ramen för hantverksprogrammets examensmål och karaktär. Skolverket beslutar om vilka kurser som får erbjudas som programfördjupning.

I hantverksprogrammet finns många yrkesutgångar och flera av dem kan leda till att starta eget företag. Av den anledningen finns i programfördjupningen ett antal ämnen som behandlar kunskaper som kan behövas för att driva ett eget företag, till exempel ämnena *administration*, *affärskommunikation*, *företagsekonomi*, *försäljning och kundservice* samt *inköp och logistik*.

Andra ämnen har ett kunskapsinnehåll som är tänkt för en eller ett par yrkesutgångar. Exempel på detta är ämnet *mönsterkonstruktion* som är tänkt för till exempel yrkesutgången textil och konfektion.

Yrkesutgångar och programfördjupningspaket

Skolverkets förslag till yrkesutgångar och programfördjupningspaket för hantverksprogrammet tas fram i samråd med det nationella programrådet. Programfördjupningspaketet ger exempel på kunskaper som enligt branschen behövs för

att eleverna ska bli anställningsbara. Yrkesutgångarna och programfördjupningspaketen kan anpassas till lokala förhållanden i samråd med det lokala programrådet.

Högskolebehörighet

Elever på yrkesprogram får grundläggande högskolebehörighet om de har en yrkesexamen och om de har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk 2 och 3 och i engelska 6. Alla elever på yrkesprogram har rätt att skaffa sig grundläggande högskolebehörighet. Det kan ske genom att eleven väljer kurser inom ramen för det individuella valet. Ibland måste eleverna också läsa ett utökat program om de vill ha grundläggande högskolebehörighet.